

PARISKO SVEUČILIŠTE U XIII STOLJEĆU¹

Dr. Franjo ŠANJEK

Poslije konačnog raskida s Carigradom (1054), Zapad se hvata u koštac s pobjedničkim islamom. Iako tijekom dvjestogodišnjih, više ili manje organiziranih, pohoda protiv Saracena nije postignut neki značajniji vojnički uspjeh, ipak je križarski duh Zapada probudio onaj toliko željeni povratak k evanđeoskom idealu: obratiti svijet (nevjernika) *propovijedanjem*.

Unutar zapadnog kršćanstva javljaju se osporavatelji »svijeta koji prolazi«. Protiv hijerarhijskih privilegija u Crkvi ustaju propovjednici »religije bez klera i kleričke dominacije«: Flamanac Tanchelm, Bretonac Eon de l'Etoile, Petar de Bruys, Henrik iz Lausanne, Arnold iz Brescie i drugi. Petar Valdès (1173) zastupa čisti evangelizam, a katarsko-dualistički albigenzi, patareni i bosansko-hercegovački krstjani najavljuju rat odviše institucionaliziranom kršćanstvu.²

Neuspjeh križarskih ratova posljedica je suprotnosti između carstva i papinstva. Car Fridrih II, u nastojanju da dostigne veličinu Augusta i Justinijana, traži savez s Grcima i Saracenicima; papa se okreće nezadovoljnim kršćanskim masama i dalekom, iako kratkotrajnom, mongolskom savezniku.

Na religioznom planu, dominikanci i franjevci nastoje misijskim propovijedanjem obratiti ibernske i sjeverno-afričke muslimane.³ Budući da takav način evangelizacije nije donio željenih rezultata, sinovi sv. Dominika i sv. Franje odlaze propovijedati narodima Dalekog istoka.

Tijekom 1245. godine, talijanski franjevac Ivan de Piano Carpino boravi u mongolskoj prijestolnici. Nekoliko godina poslije tog događaja, sredinom XIII stoljeća, dominikanac Andrija de Lengjumeau i franjevac Vilim de Rubrouck dolaze do granica Kine. Rimski Crkva želi, na-

¹ Ovaj prikaz povijesti pariškog sveučilišta predstavlja retrospektivu izložbe u povodu 700. obljetnice smrti sv. Bonaventure i sv. Tome Akvinskog koja je krajem godine 1974. priređena u kapeli pariške Sorbonne pod naslovom: »La vie universitaire parisienne au XIII siècle«. Izložba sličnog karaktera održana je i u Vatikanskoj knjižnici: »San Tommaso e san Bonaventura nella Biblioteca vaticana« (1274—1974).

² C. GEREST, *Communautés et mouvements dans le christianisme des 11 et 12 siècles*, Lumière et Vie, XIX, 1970, str. 155—173.

³ »*Summa contra Gentiles*« ili »*Liber de veritate catholicae fidei contra errores infidelium*« Tome Akvinskog (Paris, 1258 — Orvieto, 1263) nema onog inisionarsko-apologetskog karaktera koji se tom djelu pripisuje. »*Contra Gentiles*« oprovrgava zablude nevjernika iz prošlih vremena i ne odnosi se na pripadnike islama, židovstva i nevjernika iz XIII stoljeća (R. PÉRONOUD, *La vie universitaire parisienne au XIII siècle*, Paris, 1974, br. 196, str. 140).

ime, gubitak nekih mediteranskih zemalja nadoknaditi propovijedanjem *Radosne vijesti* narodima dalekih azijskih prostranstava.

Poslije smrti cara Fridriha II, 1250. godine, naglo je porastao ugled papinstva. Na drugom lyonskom općem saboru, održanom između 7. svibnja i 17. srpnja 1274. godine, uz papu Grgura X sjede i predstavnici svjetske moći: aragonski kralj, ambasadori većih evropskih država, poslanstvo iz Carigrada i predstavnik mongolskog kana Abagha, zaštitnika nestorijanskih krćanskih općina u Aziji.⁴

Mongoli se savezom s papom i krćanstvom koriste u borbi s islamom,⁵ iako treba priznati da taj savez dobro dolazi i Rimskoj Crkvi. Svima je međutim jasno da takva papinska politika nema budućnosti. Velik dio grćkog klera i naroda osudio je cara Mihaela VIII Paleologa koji je zbog političkog oportunitizma, po njihovom mišljenju, Carigrad podredio Rimu. Tragovi latinskih misija na azijskom kontinentu nestaju sredinom XIV stoljeća.

U program drugog lyonskog sabora ulazi i unutrašnja reforma Rimske Crkve. Htjelo se, naime, uspostaviti disciplinu nižeg i višeg klera i stati na kraj klerićkoj pohlepi za bogatstvom i gomilanjem crkvenih nadarbina. Treba naglasiti međutim da se papinska kurija pokazala mnogo aktivnijom u rješavanju onih problema koji nemaju ništa zajedničkog s duhovnom misijom Crkve.

Lyonski sabor iz 1274. godine doprinio je nesumnjivo afirmaciji papinstva u svjetovnim stvarima, ali nije zadovoljio iskrene težnje krćanskog naroda. Val protesta protiv institucionaliziranog krćanstva označio je početak novih vremena u Rimskoj crkvi.⁶

Povijest pariškog sveučilišta, nekad intelektualnog središta zapadnog krćanstva, otkriva nam pojedine etape u razvoju krćanske svijesti i mentaliteta, nastalih na ruševinama dekadentnog feudalnog društva.

CRKVA I ŠKOLE

U rimskoj kulturnoj sredini škola je privatna stvar, uređena ugovorom između učitelja i roditelja njihovih učenika. Država sebi rezervira ulogu pokrovitelja i posrednika.

Crkva i država brinu se zajednički za intelektualni odgoj omladine u srednjem vijeku.

Jedna zakonska odredba Karla Velikog (768-814) propisuje da »djeca nauče čitati i pisati te da se u svakoj biskupiji i u svakom samostanu tumače psalmi, glazbene note, pjevanje, računanje vremena (kalendar) i gramatika«.⁷

Papa Ivan X (914-928) želi da se u samostanskim školama hrvatska djeca od malenih nogu poučavaju u latinskoj književnosti.⁸ Splitski sa-

⁴ R. PLRNOUD, *La vie universitaire*, str. 5.

⁵ M. D. KNOWLES — D. OBOLENSKY, *Le moyen âge* (Nouvelle histoire de l'Eglise), Paris, 1968, str. 413.

⁶ M. D. KNOWLES — D. OBOLENSKY, *Le moyen âge*, str. 406—428.

⁷ *Capitularia regum Francorum*, sv. I, str. 53 i dalje (izd. A. Boretius — V. Krause); J. PAUL, *Histoire intellectuelle de l'Occident médiéval*, Paris, 1973, str. 118.

⁸ M. KOSTRENCIC, *Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, sv. I, Zagreb, 1967, str. 34: »Vnde hortamur uos, o dilectissimi filii (v. g. Tomislaus, rex Chroatorum, et Michael, dux Chulmorum), ut uestros tenerimos pueros a cunabulis in studio litterarum deo offeratis«.

bor iz 925. godine zahtijeva od građana da se svoj hrvatskoj djeci, kako slobodnoj tako i služinčadi, omogući školovanje.⁹

Pape su odmah uočili važnost škole za odgoj klera i reformu Crkve. Na rimskoj sinodi iz 1079. godine papa Grgur VII insistira »ut omnes episcopi artes litterarum in suis ecclesiis docere faciant«.¹⁰ Lateranski sabor iz 1179. godine određuje da sve katedralne crkve osiguraju nadarbine za voditelje crkvenih (biskupskih) škola.¹¹ Papa Aleksandar III traži da se svakom sposobnom nastavniku, bez ikakve materijalne naknade, izda »licentia docendi«.

Školski program dugo vremena slijedi klasičnih sedam »slobodnih umijeća« (*artes liberales*). Klasični sistem predavanja dijelio se na *trivium* ili literarni smjer, tj. gramatiku, retoriku i dijalektiku (logiku), i znanstveni smjer (*quadrivium*), tj. aritmetiku, geometriju, glazbu i astronomiju. »Slobodna umijeća« sadrže opće elemente laičkog znanja i služe kao uvod u više studije, tj. u studij medicine, prava i teologije.¹² Na predavanjima nastavnici tumače izabrane tekstove istaknutih auktora iz određenih predmeta. Pojam »lectio« uzima se u dvostrukom značenju, tj. kao komentar teksta i kao samo predavanje. »Citati« (*legere*) znači poučavati, predavati i tumačiti.

Predavanje redovito počinje gramatičkom analizom teksta,¹³ zatim slijedi dijalektičko ili logičko »vaganje« riječi i pojmova da bi se uočio njihov pravi smisao (*sensus*), a nakon toga započinje rasprava (*discussio*) o izraženoj misli s obzirom na cjelovitost nauke. Tumač teksta (*commentator*) nadopunjuje auktora teksta svojim osobnim »mišljenjima«. Tako dopunjeno tumačenje naziva se »sententia«.

Komentar teksta predstavlja posebnu nastavnu etapu koja ide za jasnijim izražajem neke znanstvene istine.¹⁴ Istom se tekstu dodaju i komentari sa suprotnim mišljenjima. *Lectio*, dakle, postaje stjecište brojnih i raznolikih mišljenja, što je osnovni preduvjet za razvoj ljudske misli.¹⁵

»Quaestio«, uobičajeni oblik znanstvenog raspravljanja u srednjem vijeku, ispituje argumente »za« i »protiv«. Na taj način izlaze na vidjelo i neki problemi o kojima auctor teksta inače ne raspravlja.¹⁶

⁹ M. KOSTRENCIC, *Diplomatički zbornik*, sv. I, str. 32; F. SANJEK, *Redovništvo u Hrvatskoj*, Zbornik radova 'Za bolje svjedočenje Evanđelja', Zagreb, 1973, str. 69: »ut heredes suos, seruos suos litterate studiis tradants«.

¹⁰ J. MANSI, *Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio*, sv. XX, st. 50.

¹¹ J. MANSI, *Sacrorum conciliorum*, sv. XXII, st. 227.

¹² Abelard se najprije istakao kao profesor »slobodnih umijeća«, poslije toga je pošao u Laon na studij teologije (usp. *Historia calanitataum*, izd. J. Monfrin, Paris, 1962, str. 64–69).

¹³ Franjevac Eudes Rigaud, nadbiskup Rouena (1243–1275), zabilježio je niz zanimljivih podataka o općoj i teološkoj kulturi seljačkog klera u Normandiji. Jednog dana predveden mu je klerik Geoffroi koji se natjecao za upravitelja crkve sv. Rikarda u Hecourtu. U svojoj pastoralnoj bilježnici nadbiskup je zapisao: »Dali smo mu pročitati 'Omnia autem aperta et nuda sunt eius oculis' (Hb 4, 13). Na pitanje kakva je vrsta riječi *aperta*, Geoffroi je odgovorio da je to imenica. Kad mu je rečeno da bi to mogao biti neki drugi gramatički pojam, isti je rekao da je možda *particip*. Kad ga se pitalo od kojeg je glagola, odgovorio je: od *aperio*, *aperii*, *aperire*, *aperior*, *aperieris*. Za oblik glagola *compati* (Hb 4, 15), Geoffroi je rekao da dolazi od *cun* i *pateo*, *pates*, *patui*, *patere*, *patendi*, *patendo*, *patendum*, *passum*, *patiens*, *passus*, *patendus*. Kad ga se zapitalo o značenju tog glagola, ovaj je bez krmzarenja odgovorio da znači *otvoriti ili trpjeti*. Nakon gramatičke analize prešlo je na pjevanje. Kandidat je rekao da ne zna pjevati »bez nota«, ali je pokazao da loše pjeva i s glazbenim znakovima. Na kraju, nešto zbog neznanja, ali također i zbog njegove svadljive naravi i nesuzdržljivosti, nismo mu povjerili upravu spomenute crkve« (Th. BONNIN, *Journal de visites pastorales d'Eudes Rigaud*, Rouen, 1852, str. 159; J. PAUL, *Historie intellectuelle*, str. 39).

¹⁴ IVAN DE SALISBURY, *Metalogicon*, I, 24; J. PAUL, *Historie intellectuelle*, str. 150: »Qui ergo ad philosophiam aspirat, apprehendat lectionem, doctrinam et meditationem«.

¹⁵ Abelard nastoji raščistiti pojmove isticanjem prividnih suprotnosti (Sic et non). J. PAUL, *Historie intellectuelle*, str. 150; R. PERNOD, *La vie universitaire*, str. 28, br. 26.

¹⁶ Kad filozofi i teolozi XII stoljeća postavljaju pitanje: da li Bog postoji? ne misle time staviti u sumnju Božju egzistenciju nego proširiti raspravu da bi što bolje protumačili problem.

Prevodilačka djelatnost Zapada usmjerena je prema konkretnom znanju. Najčešće se prevode grčka i arapska znanstvena djela iz medicine, astronomije, prirodnih znanosti i filozofije. Veoma se cijene spisi koji koriste napretku medicine, poljoprivrede, tehnike, ali i oni koji govore o lovu ili poznavanju vojne vještine. Najživlja kulturna razmjena između arapskog svijeta i kršćanstva odvija se na Siciliji (Palermo) i u Španjolskoj (Segovia, Vich i Toledo).

Papa Eugen III (1145-1153) i njegov kasniji nasljednik Aleksandar III (1159-1181) žele svoje suvremenike oduševiti za studij starih grčkih, Zapadu nepoznatih, teoloških spisa.

U španjolskom gradu Toledu, u prvim desetljećima XII stoljeća, otvara se škola za prevođenje arapskih i grčkih znanstvenih djela na latinski jezik. Toledski nadbiskup Rajmund (1124—1151) i njegov arhiđakon Dominik Gundissalvi, obraćeni Židov, najzaslužniji su za kulturne razmjene Zapada s arapskim svijetom u XII stoljeću.¹⁷ U gradu na rijeci Ebru okupljaju se mnogi učeni ljudi iz cijelog kršćanstva: Talijan Gerard iz Cremona, Englez Alfred Sareshel, Hrvat Herman Istranin, poznat kao Herman Dalmatinac,¹⁸ i drugi.

SVEUČILIŠTE U PARIZU

18. dekret trećeg lateranskog općeg sabora (1179) određuje da svaka katedralna crkva ima učitelja s kanoničkom prebendom koji će klerike i siromašne studente besplatno poučavati u znanostima.¹⁹ Ovu je odredbu prihvatio i četvrti lateranski opći sabor (1215).²⁰

¹⁷ Petar Casni, opat samostana Cluny (1122—1156), opisuje kako je došlo do latinskog prijevoda Korana: «Quae nuper dum in Hispaniis morarer, meo studio de Arabica versa est in Latinam. Fecit autem eam transferri à perito utriusque linguae viro magistro Petro Tolletano. Sed quia lingua Latina non ei adeo familiaris vel nota erat, ut Arabica, dedi ei coadiutorem doctum virum dilectum filium et fratrem Petrum notarium nostrum, Reverentiae vestrae (tj. sv. Bernardu), ut extimo, bene cognitum. Qui verba Latina impolite vel confuse plerumque ab eo prolata poliens et ordinans, imo libellum multis, ut credo, propter ignofarum rerum notitiam perutillem futurum perfecit. Sed et totam impiam sectam, vitamque nefarii hominis, ac legem, quam *Alcoran*, id est, Collectaneum praceptorum, appellavit, sibique ab angelo Gabriele de coelo collatam miserim hominibus persuasit: nihilominus ex Arabico ad Latinitatem perduxit, interpretantibus scilicet viris utriusque linguae peritis, Roberto Retensi de Anglia, qui nunc Papijonensis Ecclesiae Archidiaconus est: *Hermano quoque Dalmata acutissimi, et literati ingenii scholastico*. Quos in Hispania circa Hiberum Astrologicae arti studentes inveni, eosque ad haec faciendum multo precio conduxi (MARGARINUS DE LA BIGNE, *Maxima bibliotheca veterum patrum et antiquorum scriptorum ecclesiasticorum*, sv. XXII, Lyon, 1677, str. 1030).

¹⁸ Herman Dalmatinac spada među naše najstarije znanstvene radnike. Istakao se kao prevodilac (preveo je s arapskog na latinski Euklidove «Elemente» i Ptolomejevu «Planisferu», možda i «Almagest») i pisac (na temelju grčkih i arapskih astronomskih spisa sastavio je svoj vlastiti «Astrolab» (*De mensura Astrolabii*) i filozofski spis «*De essentiis*»). Malo se zna o Hermanovom životu i radu. Rodio se početkom XII stoljeća u Istri. Latinski ga izvori zovu HERMANNUS SECUNDUS, a Petar Casni DALMATA (vidi prethodnu bilješku). Bio je učenik Thierryja iz Chartresa, a s Englezom Robertom de Retines suraduje od 1138. do 1143. godine. Zajedno su proputovali Španjolsku i južnu Francusku (1141. zajedno rade na prijevodu Korana). Čini se da je Herman bio klerik kao i njegov prijatelj Robert za kojega kaže da je bio «unicus atque illustris socius studiorum omnium, specialis atque inseparabilis comes rerumque et actuum per omnia consors unice» (Ch. H. HASKINS, *Studies in the History of mediaeval Science*, Cambridge — London, 1924, str. 55). Od Hermanovih učenika poznat je Rudolf iz Brugesa. Nadamo se u najskorije vrijeme nešto više napisati o Hermanovim spisima. Kod nas su o Hermanu Dalmatincu pisali S. LJUBIĆ, (*Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia*, Vienna, 1856, str. 175—176), M. BREYER (*O književnom radu Hermana Dalmatinca*, Viena, 1896, str. 175—177), M. D. GRMEK (*Hermanus Dalmata Slavus*, Enciklopedija Jugoslavije, sv. III, Zagreb, 1958, str. 678—679) i drugi.

¹⁹ Biskup ili njegov kancelar dužan je, u duhu istog dekreta, izdati «licentiam docendi» svakom sposobnom nastavniku. Vlasnik jedne takve dozvole mogao je na svoj račun otvoriti školu i naplaćivati svoje nastavničke usluge. Na taj način dolazi do razvoja slobodnih gradskih škola. Usp. J. MANSI, *Sacrorum conciliorum*, sv. XXII, st. 227.

²⁰ J. PAUL, *Historie intellectuelle*, str. 282.

Oko 1190. godine Pariz ima više takvih škola. Dijalektičari održavaju svoje rasprave kod »Malog mosta« koji povezuje obale Seine između otoka Cité i ulice svetog Jakova. Na istom prostoru kanonisti predaju crkveno i civilno pravo (*decreta et leges*). Na samom otoku, nedaleko od »Malog mosta« drže se predavanja iz teologije (*Sacra pagina*).

Utemeljenju sveučilišta, kao samostalne ustanove, prethodi jedan tragičan događaj iz 1200. godine. Neki je, naime, gostioničar premlatio slugu jednog njemačkog klerika plemićkog podrijetla, pa su sunarodnjaci ovog klerika iz osvete demolirali gostioničarev lokal. Poslije krvavog obračuna između pariških građana, na čijoj su strani bili kraljevi oružnici, i studenata, koji su na kraju žalili za smrću petorice drugova, profesori su obustavili predavanja zaprijetivši da će napustiti Pariz ako kompetentne vlasti ne kazne ubojice. Da izbjegne neprilike s Rimom, kralj je odmah smijenio upravitelja policije, a studente i njihove nastavnike podredio izravnoj jurisdikciji pariškog biskupa.²¹ Ovaj se kraljevski akt uzima kao početak pariškog sveučilišta.

Iz dokumenta papinske provenijencije dade se zaključiti da su profesori i studenti već tada imali status kleričkih osoba. Kontrolu nad osamostaljenim sveučilištem preuzima pariški biskup preko svog kancelara.

Profesori i studenti nalaze moćnu zaštitu u papi Inocentu III koji ih, krajem 1208. godine, potiče da osnuju posebnu komisiju kao zakonodavno tijelo koje će odrediti pravila studija i studentskog života. Svi članovi pariškog sveučilišta dužni su položiti zakletvu na ova pravila.²²

Papina inicijativa dokazuje da Rim na zajednicu pariških nastavnika i studenata gleda kao na posebno udruženje s vlastitom samoupravom.

Inocent III nastoji riješiti spor koji je 1211. godine nastao između sveučilišne uprave i pariškog biskupa. Sukob je nastao zbog samovolje biskupovog kancelara koji se, kod davanja »licentiae docendi«, nije pridržavao odredbi trećeg i četvrtog lateranskog sabora. U želji da izbjegnu kontroli biskupa i njegovog kancelara, profesori »slobodnih umijeća« napuštaju otok Cité i nastane se na brežuljku svete Genoveve.

U kolovozu 1215. godine pariško sveučilište dobiva svoj prvi statut.

Robert de Courçon, kardinal legat Inocenta III, statutom definira studij teologije i »slobodnih umijeća«. Statut regulira uvjete predavanja i kontrolu znanja. Od odobrenih udžbenika preporučuje se Aristotelova dijalektika, a zabranjuje njegova fizika i metafizika. Jedan propis tog statuta vrijedi i danas: svaki student dužan je naći profesora koji će voditi njegov znanstveni rad tijekom čitavog studija.²³

Pariško sveučilište, tj. udruženje profesora i studenata u gradu na Seini, naziva se najprije »consortium« ili »communitas« a od 1221. godine »*universitas magistrorum et scholarium Parisiis commorantium*«. ²⁴

²¹ H. DENIFLE — E. CHATELAIN, *Chartularium Universitatis Parisiensis*, sv. I, Paris, 1889, str. 59—61; R. PÉROUD, *La vie universitaire*, str. 35—37.

²² H. DENIFLE — E. CHATELAIN, *Chartularium*, sv. I, str. 67; J. PAUL, *Histoire intellectuelle*, str. 283.

²³ Bibliothèque de la Sorbonne, Archives de l'Université, D 10 b (H. DENIFLE — E. CHATELAIN, *Chartularium*, sv. I, str. 78—80; R. PÉROUD, *La vie universitaire*, str. 38, br. 42).

²⁴ Bibliothèque de la Sorbonne, Archives de l'Université, C 1 a (H. DENIFLE, — E. CHATELAIN, *Chartularium*, sv. I, str. 99—100; R. PÉROUD, *La vie universitaire*, str. 98, br. 138).

Do 1200. godine kralj, biskup i njihovi predstavnici nisu bili u stanju voditi nadzor nad sve većim brojem studenata i njihovih nastavnika. S osnutkom sveučilišta situacija se iz temelja mijenja, jer sada udruženje profesora i studenata preuzima na sebe brigu o životu i radnoj disciplini svojih članova. Pod upravom sveučilišnih vlasti nestaje anarhizma koji se udomaćio u školama tijekom XII stoljeća. Sveučilišna samokontrola mnogo efikasnije djeluje od dotadašnje civilne ili crkvene uprave.²⁵

Crkva budnim okom prati razvoj teologije na pariškom sveučilištu koje, od 1207. godine, broji osam teoloških katedri. Da netko postane profesorom teologije traži se, osim »licentiae docendi«, da dulje vrijeme pripada pariškoj teološkoj školi. Završenim pariškim teolozima i kano-nistima širom su otvorena vrata najviših crkvenih službi. Mnogi od njih okitili su se kardinalskim šeširom, drugi su dobili upravu velikih biskupija, treći su obnašali najviše časti u crkvenoj diplomaciji, itd.

13. travnja 1231. godine, poslije dvogodišnjeg štrajka svjetovnih profesora, papa Grgur IX daje pariškom sveučilištu njegovu konačnu fizionomiju. Bulom »*Parens scientiarum*« određena je materijalna organizacija sveučilišta, način regrutiranja profesora i studenata, program predavanja, uvjeti za diplomu, itd. Istim dokumentom točno je navedeno koliko traju praznici (jedan mjesec), na kojem se jeziku drže predavanja, koje knjige mogu služiti kao udžbenici, pravo na štrajk, itd. Sveučilište se potpuno izuzima ispod jurisdikcije mjesnog biskupa i postaje moralno-pravnom osobom po uzoru na društva (korporacije) iz onog vremena.²⁶

SORBONNE

Do utemeljenja tzv. »kolegija osamnaestorice« (1180)²⁷ pariški studenti nemaju posebne rezidencije. U prvoj polovici XIII stoljeća izgrađeno je više takvih kolegija u kojima studenti imaju stan i hranu.

Najslavniji pariški kolegij, podignut 1257. godine, nosi ime svoga utemeljitelja Roberta *Sorbona*.²⁸ Kolegij je u prvom redu namijenjen siromašnim svjetovnim studentima. Za razliku od sličnih zavoda, Sorbona je kuća studija, opskrbljena bogatom knjižnicom, oko koje će se kasnije izgraditi veliko i u cijelom svijetu poznato pariško sveučilište.

U pismu od 2. kolovoza 1259. godine papa Aleksandar IV hvali Ljudevita IX Svetog, francuskog kralja, koji je kraljevskim slobodšinama bogato obdario ovu ustanovu. Iz pisma se razbire da kralj namjerava proširiti »studium« teološkog fakulteta u Parizu tako da »Sorbona postane stjecištem doktora teologije iz čitavog kršćanskog svijeta.²⁹

²⁵ David iz Dinanta i Amaury iz Bène osuđeni su 1210. godine od svojih sveučilišnih kolega. Usp. J. PAUL, *Historie intellectuelle*, str. 284.

²⁶ H. DENIFLE — E. CHATELAIN, *Chartularium*, sv. I, str. 136—138; R. PÉRONOUD, *La vie universitaire*, str. 40, br. 45.

²⁷ Kolegij »osamnaestorice« podignut je novčanom pomoći Engleza Jociusa uz katedralu Notre Dame. Usp. R. PÉRONOUD, *La vie universitaire*, str. 87.

²⁸ Ivan Sorbon (1201—1274) bio je seljački sin. Poznat je kao profesor na pariškoj univerziji, propovjednik i ispovjednik Ljudevita IX Svetog. Usp. R. PÉRONOUD, *La vie universitaire*, str. 87.

²⁹ H. DENIFLE — E. CHATELAIN, *Chartularium*, sv. I, str. 397—398; R. PÉRONOUD, *La vie universitaire*, str. 90, br. 121.

Sorboni slične zavode imali su ranije samo dominikanci (*collège des Jacobins*) i franjevci (*collège des Cordeliers*). Ovi su kolegiji bili od velikog značenja za razvoj pariškog sveučilišta, jer su se u njima održavala predavanja kao i na drugim tradicionalnim fakultetima.

Dominikanci su se nastanili u Parizu 1221. godine i to na zemljištu svetog Jakoba (odatle i naziv »jakobinci«) koje im dobrovoljno ustupa već spomenuta »universitas magistrorum et scholarium Parisiis commorantium«.³⁰ U darovnici se po prvi put javlja danas općenito prihvaćeni naziv *universitas-sveučilište*.

Unutar pojedinih fakulteta i kolegija profesori i studenti stvaraju zavičajne zajednice. Papa Honorije III spominje četiri »nationes«: francusku, englesku, normansku i pikardsku. Francuskoj *narodnosti* pripadaju Španjolci i Talijani, a engleskoj profesori i studenti iz sjeverne Evrope.

Na čelu svake *narodnosti* nalazi se *prokurator*. On zastupa interese svoje grupe. Od 1266. godine prokuratoru četiriju nacija biraju *rektora* sveučilišta.³¹ Rektor sveučilišta studenti polažu zakletvu vjernosti.

FAKULTETI

Početak XIII stoljeća pojam »*facultas*« (sposobnost, mogućnost slobodnog izbora) označuje sveučilišne tečajeve s posebnim predmetima. Tijekom istog stoljeća »*facultates*«, kao specijalni studiji, dobivaju svoj posebni pravilnik, svoj pečat i dekana.

U XIII stoljeću pariško sveučilište ima četiri fakulteta: fakultet »slobodnih umijeća«, teološki, pravni i medicinski.

a) *Facultas artium*

Fakultet »slobodnih umijeća« nastaje iz škole profanih znanosti kod »Malog mosta«. Fakultet »*artium*« ima najviše studenata. Predstavnici ovog fakulteta najgrlatiji su u borbi za studentske povlastice i prava.

Fakultet »slobodnih umijeća« obuhvaća klasični *trivium* i *quadrivium*. Podjela na sedam³² »slobodnih umijeća« pripada platonskoj tradiciji i predstavlja temelj sveučilišne pedagogije do XIX stoljeća.³³

U XIII stoljeću *quadrivium* obuhvaća i prirodne znanosti. Glazba se uzima kao teoretski predmet zbog manjka artistske prakse. Filozofija je produžetak dijalektike (logike).

U pedagogiji srednjeg vijeka nema razlike između matematike i filozofije. Mislioci XII stoljeća, koji svoje znanje zasnivaju na logici i

³⁰ Iste izraze navodi i papa Urban IV u svom pismu od 22. lipnja 1262. godine (Paris, Bibliothèque Nationale, ms. lat. 16059, f. 110; R. PÉROUD *La vie universitaire*, str. 40, br. 46).

³¹ Ime rektora prvi put se spominje u jednom papinskom aktu Grgura IX iz 1231. godine, u kojem ovaj zabranjuje da se izopći iz Crkve profesore, studente, prokurate i *rektora* pariške univerze (H. DENIFLE — E. CHATELAIN, *Chartularium*, sv. I, str. 160).

³² Broj *sedam* je simboličkog karaktera. »*Trivium*« i »*quadrivium*« obuhvaćaju humanističke i prirodne znanosti srednjeg vijeka.

³³ R. PÉROUD, *La vie universitaire*, str. 45.

razumu, suprotstavljaju se teozozima koji razvoj znanosti podređuju bo-
žanskoj objavi.

b) *Facultas theologica*

Teološki fakultet zauzima vrh sveučilišne hijerarhije. Najveći misli-
oci XIII stoljeća, kao Albert Veliki, Aleksandar Haleški, Toma Akvinski
i Bonaventura, izraziti su teolozi, intelektualno sazreli u kolegiju domi-
nikanaca i franjevaca na lijevoj obali Seine.³⁴

Teološka predavanja temelje se na Bibliji i naučavanju (sentencija-
ma) crkvenih Otaca. Mladi teolog redom postaje »baccalaureus« Svetog
pisma, Sentencija i, na kraju, cjelokupne teologije. Od njega se traži da
upozna Bibliju i najvažnije otačke komentare Svetog pisma i kršćanske
nauke.

Licencijat iz teologije davao se sposobnim predavačima koji su mo-
gli aspirirati na magistratsku katedru.³⁵ Zbog ograničenog broja katedri
teško je bilo postati magistrom pariškog sveučilišta.

c) *Facultas decretorum*

U Parizu se predavalo i rimsko pravo, ali se zaslugom papa pariško
sveučilište usmjerilo prema kanonskom pravu, tj. prema tumačenju
zbirki koncilskih i papinskih dekreta. Pape kanonisti Grgur IX i Grgur
X preporučuju pariškim profesorima prava da se koriste njihovim zbir-
kama dekreta.³⁶

f) *Facultas medicine*

Fakultet medicine koristi se iskustvom i rezultatima medicinskih
škola u Salernu i Montpellieru. Iako se predavanja iz medicine drže na
istom mjestu kao i predavanja drugih »slobodnih vještina«, ipak nastav-
nici i studenti medicine formiraju posebno udruženje. Da bi se što
potpunije posvetili službi bolesnika, medicinari su sve do XV stoljeća
bili obavezni na celibat. U predavanjima i u liječničkoj praksi prevla-
davaju načela Hipokrata, Galijena i arapske medicine.³⁷

Knjige

U službi pariškog sveučilišta nalaze se i knjižarske radionice koje
profesorima i studentima pružaju neophodna sredstva za njihov inte-
lektualni rad.. Uz proizvođače pergamene i prepisivače, sveučilište ima
i svoje knjižare (*stationarii*) koji među studentima raspačuju tekstove
predavanja.

³⁴ Isto, str. 98—101, br. 138—141.

³⁵ Isto, str. 55.

³⁶ Pravnici iz Bologne, koji njeguju rimsko pravo, nastoje opravdati protupapinsku politiku
cara Fridriha II (R. PÉRONOUD, *La vie universitaire*, str. 61).

³⁷ Na evropskim medicinskim fakultetima i školama čitaju se liječnički spisi Avicenne, Ibn
Zuhra, Abu Al Qasima, Ibn Butlana, Ben Makira, Maimonidesa i drugih arapskih i židovskih
autora.

Službeni tekst nekog djela (*exemplar*) prepisuju profesionalni *kopisti*. Svaki kopist ima određeni broj tzv. »*pecia*«, tj. sveščića od po četiri dvostruka lista. Svaki sveščić je posebno vezan, a ima i posebnu numeraciju.

Za tekst odgovara autor. Isti određuje cijenu ili najamninu knjige.³⁸

U knjiškoj proizvodnji nalaze mjesta sitnoslikari (minijatori), crtači i knjigoveže.³⁹

Knjižnice pariških kolegija namijenjene su prije svega siromašnijim profesorima i studentima. Knjižnica Sorbone ima godine 1290. tišuću kodeksa u vrijednosti od 3.892 franka i 10 novčića. Pravo bogatstvo!

Studentski život

Kolegiji i samostani predstavljaju sigurnu zaštitu pariškim studentima.

Velik dio studenata pariškog sveučilišta potječe iz plemićkih i bogatih građanskih obitelji, što i nije iznenađujuće za vrijeme u kojemu ekonomska i politička vlast pripada feudalnoj aristokraciji i manjem broju bogatih trgovaca.

Život sveučilištaraca bio je buran, o čemu svjedoče brojni dokumenti iz XIII stoljeća. Studenti se koriste rivalstvom između biskupa, koji ima jurisdikciju nad sveučilištem, i kraljevog namjesnika.

Pape su najbolja zaštita studenata i njihovih nastavnika: izuzimlju ih ispod civilne a zatim i crkvene vlasti pariškog biskupa, traže od redovnika i svjetovnog klera da od studenata ne uzimaju više od strogo određenih cijena za stan i hranu, stranim studentima nastoje osigurati mirno putovanje do Pariza, itd.⁴⁰

Pod prijetnjom da će izgubiti sveučilišne povlastice, papa Inocent IV zabranjuje 6. lipnja 1252. godine svim pariškim studentima nošenje oružja.⁴¹ Parižani su, naime, neprijateljski gledali na studente, osobito na studente strance, pa su ovi često puta posizali za oružjem i izazivali otvorene sukobe s građanima.

Zanimljive podatke o intelektualnom i moralnom životu pariških sveučilištaraca daje nam Robert de Sorbon. U svojim propovjedima, održanim između 25. siječnja 1260. i 20. lipnja 1261. godine, utemeljitelj Sorbone prigovara studentima da više misle na studije nego na svoje spasenje: »Oni se uznemiruju zbog pomrčine sunca, ali im ne zadaju nikakve brige promjene koje nastaju u njihovom srcu kao posljedica grijeha.«⁴² Veliki dobrotvor pariških studenata opominje kockare i osu-

³⁸ M. D. CHENU — J. DESTREZ, »*Exemplaria*» universitaires des XIIIe et XIVe siècles, *Scriptorium*, VII, 1953, str. 73.

³⁹ 8. prosinca 1275. pariško sveučilište izdaje posebni pravilnik o prepisivanju i distribuciji knjiga. Pravilnik je uperen protiv monopola prodavača koji, da bi sačuvali pravo na distribuciju knjiga, moraju sveučilišnim vlastima deklarirati kupovnu i prodajnu cijenu svake knjige (H. DENIFLE — E. CHATELAIN, *Chartularium*, sv. I, str. 532—534; R. PERNOUD, *La vie universitaire*, str. 103, br. 143).

⁴⁰ H. DENIFLE — E. CHATELAIN, *Chartularium*, sv. I, str. 179 i 194; R. PERNOUD, *La vie universitaire*, str. 82—83).

⁴¹ H. DENIFLE — E. CHATELAIN, *Chartularium*, sv. I, str. 238; R. PERNOUD, *La vie universitaire*, str. 83, br. 108.

⁴² Paris, Bibliothèque Nationale, ms. lat. 15971, f. 167; R. PERNOUD, *La vie universitaire*, str. 85, br. 113.

đuje sve one »koji bolje od logike i glose poznaju tekstove o kockanju. Glosa kockara glasi: ja ću psovati, ja ću krasti, ja ću biti obješen«.43

Iz Robertovih govora poznat nam je i problem koji je tada (kao i danas) najviše zaokupljavao studente: kako naći posao nakon završenih studija? Ako medicina i pravo daju studentima neke garancije da će dobiti zaposlenje, teologija je mnogo manje tražena. Zbog toga se propovjednik i tuži: »Svi se predaju lakomosti, jer studiraju unosne znanosti: liječnici, pravnici, dekretisti«.44 Crkvena nadarbina je najbolji način i najsretnije rješenje za materijalno uzdržavanje studenata teologije. O tome govori Robert de Sorbon u »*Raspravi o savjesti*«: »Ako u Parizu postoji ijedan profesor koji nekome od svojih studenata može osigurati dobru katedralnu prebendu, taj će bez sumnje imati mnogo studenata. Što? Koja bi dvorana bila dosta velika da ih primi?«.45

Robert diže svoj glas i protiv onih koji »započinju svoje studije iza kako su preuzeli brigu o dušama, kao i oni liječnici koji, poslije nego su primili plaću zaborave svoje pacijente i odlaze na studij medicine«.46

PROSJAČKI REDOVI NA PARIŠKOM SVEUČILISTU

Pariško sveučilište s mnogo simpatija prima dominikance i franjevce u svoje redove.47

Značajan je doprinos prosjačkih redova u obnovi sveučilišne nastave. Preko dominikanaca i franjevaca Aristotelova djela prodiru na pariški teološki fakultet i na taj način doprinose unapređenju kršćanske nauke. Treba naglasiti da redovnici prosjačkih redova ne odstupaju od tradicionalne otačke nauke. Inteligencija i znanje i nadalje su podređeni tradicionalnoj teološkoj perspektivi, ali pomažu da se kršćanska misao razvija u harmoniji.48

Među najslavnija imena pariške univerze spadaju: franjevac Ivan Fianza (sv. Bonaventura) i dominikanac Toma Akvinski.

a) *Sveti Bonaventura*

Ivan Fianza, poznatiji pod imenom Bonaventura, rodio se godine 1217. u mjestu Bagnoregio kod Viterba. Na pariško sveučilište dolazi kao student »slobodnih umijeća« (1236—1242).

Poslije ulaska u franjevački red (1242/43), Bonaventura studira teologiju pod vodstvom Aleksandra Haleškog i Eudesa Rigaud. Teološke studije završava kao »baccalaureus« Svetog pisma (1248). Dvije godine kasnije postaje »baccalaureus« Sentencija, a godine 1253. postiže »licentiam docendi«. Iste godine postaje »regens« franjevačkog »studiuma« u Parizu (collège des Cordeliers). Uslijed poznatih svađa, koje su sredinom XIII stoljeća podijelile pariško sveučilište na pristaše »svjetovnjaka« i »redovnika«, Bonaventura je, zajedno s Tomom Akvinskim, ime-

43 Ms. lat. 15971, f. 68.

44 Ms. lat. 15971, f. 198.

45 R. PERNOUD, *La vie universitaire*, str. 85, br. 113.

46 Isto, str. 86.

47 J. Paul, *Histoire intellectuelle*, str. 299.

48 Isto, str. 299; R. PERNOUD, *La vie universitaire*, str. 114.

novan profesorom teologije tek 12. kolovoza 1257. godine. Prisiljen je napustiti predavanja na teološkom fakultetu, jer je kao general franjeva- ca (od 1256. godine) zauzet reformom svoga reda.

Bonaventura je, prema tradiciji, pomogao izbor pape Grgura X koji ga 1273. godine imenuje kardinalom biskupom od Albana. Značajnu ulogu odigrao je Bonaventura i na drugom lyonskom općem saboru, gdje i umire 15. srpnja 1274. godine.

»*Serafski naučitelj*« ostaje, kao teolog, vjeran idejama svetog Augu- stina i temeljnoj intuiciji kršćanske misli koja sve želi obnoviti u Kristu. Aleksandar Haleški i fakultet »slobodnih umijeća« upoznali su Bona- venturu s važnošću Aristotela za napredak teološke spekulacije, ali se ovaj, ne proučivši dublje djela grčkog filozofa, stavio na stranu njego- vih protivnika.

U »*De reductione artium ad theologiam*«, sastavljenom između 1257. i 1259. godine, Bonaventura nastoji pokazati kako i najrazličitiji oblici ljudskog znanja mogu doprinijeti spasonosnom poznavanju božanske objave.

Bonaventura daje malo mjesta filozofiji. Njegov »*Itinerarium mentis ad Deum*«, sastavljen u listopadu 1259. godine, predstavlja znanstveno- teološku raspravu o mističnom životu i inicijaciji u kontemplativni ži- vot. Bonaventura piše da se Boga može naći u tjelesnom svijetu otkri- vanjem njegovih tragova u svemiru, u duši koja nosi njegov pečat i u metafizičkim stvarnostima koje ga neposredno objavljuju. U svakome od tri navedena područja, Boga se može tražiti kao prvo počelo i kao konačni cilj. Bonaventura slijedi Augustinovu nauku o duši, ali joj do- daje i neke svoje vlastitosti.

Bonaventura jasnije od drugih osjeća opasnost od naturalizma koji je, pod okriljem filozofije, uveden u kršćanstvo. Pun je nepovjerenja pre- ma racionalizmu, zato u svojim djelima i nije mogao dati prikladnijeg mjesta znanostima i filozofiji. Bonaventura filozofiju podređuje teolo- giji, a ideju o vječnosti svijeta posve isključuje.⁴⁹

b) *Sveti Toma Akvinski*

Toma Akvinski, učenik Alberta Velikog,⁵⁰ rodio se početkom godine 1225. u južnoitalskom gradiću Roccasecca, kao treći sin grofa Landulfa d'Aquino. Obitelj je Tomu kao oblata poslala na studij u benediktinsku opatiju Monte Cassino, ali je ovaj, zbog političkih neprilika, prešao ka- snije u Napulj gdje je nastavio studij »slobodnih umijeća«.

Dvadesetogodišnji Toma, na veliko razočaranje obitelji Aquino, obla- či 1244. godine odijelo Reda braće propovednika. Tradicija prenosi da su mu njegovi, u namjeri da ga odvrate od započetog puta, poslali neku ženu lakog vladanja dok je bio zatvoren u obiteljskom dvorcu.

U Parizu i u Kölnu, pod vodstvom Alberta Velikog, Toma studira teologiju. Od 1252. do 1257. godine Toma je »regens« i predavač na do- minikanskoj teološkoj školi u Parizu (*collège des Jacobins*). Od 1259. do 1269. godine predaje u Rimu, Orvietu i nekim drugim gradovima, naj- češće na papinskom »*studium curiae*«. Katedru teologije na pariškom

⁴⁹ J. PAUL, *Histoire intellectuelle*, str. 343—345; R. PÉNOUD, *La vie universitaire*, str. 129.

⁵⁰ Lijep prikaz o Albertu Velikom dao je J. PAUL, *Histoire intellectuelle*, str. 345—347.

sveučilištu drži po drugi put od 1269. do 1272. godine, tj. u vrijeme najžešćih sukoba između svjetovnih i redovničkih profesora. Ljeti 1272. godine odlazi u Napulj gdje je, prema želji svojih redovničkih poglavara, trebao osnovati »studium generale«. Iscrpljen napornim radom, Toma umire 7. ožujka 1274. godine u cistercijskoj opatiji Fossanova. Putovao je na opći crkveni sabor u Lyon.⁵¹

»*Andeoski naučitelj*«, poznat među skolastičkim teolozima kao »*Doctor communis*«, po svojoj intelektualnoj aktivnosti spada u red najvećih mislilaca i teologa srednjeg vijeka. Od mnogih djela, kojima je zadužio evropsku kršćansku kulturu, najčasnija mjesta pripadaju *Sumi teološkoj* i *Sumi protiv nevjernika*.⁵² S njim sveučilišna literatura organskih enciklopedija o nekom predmetu dolazi do savršenosti.

Toma je teolog izvredne dubine i rijetkog duha sinteze, filozof svestrane intuicije i branitelj autonomije znanosti i ljudskog razuma. Njegove metafizičke ideje, inspirirane strogim aristotelizmom, izgledaju presmione u očima njegovih suvremenika. U opoziciji s teolozima svoga vremena, a u duhu Aristotelove nauke, Toma Akvinski dopušta mogućnost vječnosti svijeta.⁵³ U njegovim se očima ovakva mogućnost ne protivljudskom razumu, premda je odbacuje iz religioznih motiva.

Na socijalnom se planu bori protiv lihve i to baš u trenutku kada naglo bogaćenje građanskog staleža dovodi u pitanje političku ravnotežu društva.

Toma Akvinski ostaje vjeran patrističkoj tradiciji, iako su njegovi spisi točan indikator novih zbivanja i napretka evropske misli i kulture u XIII stoljeću. Njegova misao predstavlja vrhunac skolastičke filozofije srednjeg vijeka, ali isto tako najavljuje nove inspiracije i intuicije. Zato i njegov genij obilježava jednu vrlo značajnu etapu u povijesti ljudske misli.

Sveti Toma nastoji svakoj stvarnosti dati svoje mjesto i svoju autonomiju, želi je integrirati u jednu opću koncepciju i jedinstveni svemir, ali istovremeno sačuvati odlučujuću i stalnu prisutnost Boga u srcima svih bića.

Misao, u kojoj svako stvorenje ima svoje mjesto i u kojoj njegova autonomija nijednog časa nije zanemarena, nije mogla proći a da ne izazove ozbiljnu bojazan kod jednog dijela teologa koji nisu shvatili da Tomino intelektualno značenje svijeta nije poganskije od »*Pohvala*« sve-tog Franje Asiškog.

Tomizam je, prema riječima francuskog filozofa Gilsone, jedini modernizam koji je u Crkvi imao uspjeha.⁵⁴

⁵¹ Tijelo sv. Tome pokopano je kod glavnog oltara cistercijske crkve u Fossanovi. Kasnije je odredbom pape Urbana V prenijeto u crkvu tuluških dominikanaca. Fakultet »slobodnih umijeća« pariškog sveučilišta, pismom od 2. svibnja 1274. godine, zatražio je od općeg zbora Reda, koji je tada zasjedao u Lyonu, da mu preda tijelo sv. Tome i neke od njegovih filozofskih spisa koje je, navodno, obećao napisati za spomenutu ustanovu. Pretpostavlja se da naznačene spise Toma nije stigao napisati (Paris, Bibliothèque Nationale, ms. lat. 14707, ff. 183v—189r; R. Pernoud, *La vie universitaire*, str. 144, br. 202).

⁵² Petar Schoeffer, jedan od Gutenbergovih suradnika, prvi je izdao *Sumu teološku* (Mainz, 6. ožujka 1467). O kasnijim izdanjima Tominih djela vidi S. Kراسić, *Zivi tomizam*, Zbornik sv. Tome Akvinskoga, Zagreb, 1974, str. 217—237.

⁵³ Tomino djelece »*De aeternitate mundi*« preveo je na hrvatski T. VERES: *O vječnosti svijeta*, *Obnovljeni život*, XXIX, 1974, str. 375—380; Posebni otisak, str. 9—15.

⁵⁴ J. PAUL, *Histoire intellectuelle*, str. 355

c) Najveći filozofski događaj srednjeg vijeka

Dijalog i polemike, koje sedamdesetih godina XIII stoljeća na pariškom sveučilištu vode sveti Bonaventura i sveti Toma Akvinski, Etienne Gilson smatra »najvećim filozofskim događajem srednjeg vijeka na Zapadu«.⁵⁵

Poznanstvo dvojice crkvenih naučitelja datira od 1252. godine. 12. kolovoza 1257. godine, na zajedničkoj svečanosti kod Manje braće, Bonaventura i Toma su promovirani za magistre pariške univerze.⁵⁶

Toma pokazuje veliko zanimanje za Bonaventurin *Komentar na sentencije* i njime se koristi kod izrade svog vlastitog *Komentara na sentencije Petra Lombardijskog* (1254-1256).⁵⁷

Oko godine 1270. situacija na pariškom sveučilištu se u mnogočemu izmijenila. Bonaventura i njegovi učenici napadaju magistra Sigeru iz Brabanta koji, na fakultetu »slobodnih umijeća«, propagira filozofiju intranzigentnog racionalizma (= veroistički aristotelizam). Toma Akvinski, kao magister teologije, idejno se razilazi s augustinizmom i približuje profesorima »slobodnih umijeća« na pariškoj univerzi. Pristaše augustinizma kvalificiraju kao »poganske« spise Averoesa i Aristotelovu filozofiju uopće, dok tomisti napadaju augustinizam zbog njegovih simpatija prema isto tako »poganskom« platonizmu.⁵⁸

SPOR IZMEĐU REDOVNIKA I SVJETOVNJAKA NA PARIŠKOM SVEUČILISTU

Kad su 1229. godine, osuđujući represivne mjere civilnih vlasti protiv studenata, profesori iz svjetskog klera napustili pariško sveučilište,⁵⁹ dominikanci i franjevci nastavili su s radom na svojim teološkim školama.⁶⁰ Redovnici međutim i nakon povratka svjetovnih profesora zadržavaju dvije katedre teološkog fakulteta koje im je za vrijeme štrajka na sveučilištu povjerio pariški biskup Vilim iz Auvergne.⁶¹ Naslov *magistra teologije* pripada, naime, »regensu« redovničke teološke škole, što znači ustvari da svaki redovnički »studium generale« ima po jednog predstavnika u profesorskom zboru teološkog fakulteta na pariškoj univerzi.

Sukob je izbio 1248/49. godine, tj. kad je dominikancima dodijeljena druga katedra na teološkom fakultetu. Svjetovni profesori, bojeći se redovničke prevlasti na teološkom fakultetu, zatraže 1252. godine da se dominikancima oduzme druga katedra na istom fakultetu. Htjelo se,

⁵⁵ E. GILSON, *Pourquoi saint Thomas a critiqué saint Augustin*, AHDLMA, I, 1926, str. 120. Vrlo zanimljiv osvrt na rasprave dvaju naučitelja na pariškom sveučilištu dao je dominikanac E. H. WEBER: *Dialogue et dissensions entre saint Bonaventure et saint Thomas d'Aquin à Paris* (1252—1273), Paris, 1974.

⁵⁶ E. GILSON, *La philosophie de saint Bonaventure*, Paris, 1953, str. 18—19; A. WALZ, *Saint Thomas d'Aquin*, Louvain-Paris, 1962, str. 92—93.

⁵⁷ M. D. CHÉNU, *Introduction à l'étude de saint Thomas d'Aquin*, Paris, 1954, str. 235.

⁵⁸ Toma Akvinski, *Quaestiones disputatae de spiritualibus creaturis*, art. 10 ad 8: »Augustinus autem Platone secutus quantum fides catholica patiebatur«.

⁵⁹ Dominikanci i franjevci ne prihvaćaju štrajk od 1252/53. godine, što je dalo povoda njihovim svjetovnim kolegama za još žestće napade protiv prosjačkih redova. Usp. J. PAUL, *Histoire intellectuelle*, str. 299.

⁶⁰ Od godine 1229. Roland iz Cremona, »baccalaureus« sentencija magistra Ivana de Saint-Gilles, nalazi se na čelu dominikanskog teološkog studija u Parizu (Collège des Jacobins).

⁶¹ Svjetovni profesori, tj. profesori iz redova svjetovnog klera, štrajk iz 1229. godine okončan je bulom »Parens scientiarum« (vidi bilj. 26).

naime, predusresti franjevce da i oni ne dobiju još jednu katedru na pariškom teološkom fakultetu.

Papa Inocent IV, koji je bio na strani redovnika,⁶² nije mogao spriječiti sukob dviju različitih koncepcija Crkve i crkvenog društva; svjetovni kler brani prvenstvo dijecezanske Crkve koju predstavlja pariški biskup, njegov kaptol i teološki fakultet; prosjački redovi ovoj lokalnoj hijerarhiji suprotstavljaju papin auktoritet i ugled opće Crkve.

Sukob se zaoštrio kad su redovnici predbacili svjetovnom kleru da se neprijateljski odnosi prema napretku Crkve, a ovaj je redovnike optužio kao širitelje novotarija. Franjevci su, naime, propagirali milenarističke ideje Joakima da Fiore koje su bile pogubne za društvo i crkvene institucije,⁶³ dok su se dominikanci kompromitirali u javnosti radi pretjeranih simpatija prema Aristotelu i grčkoj filozofiji.

Svjetovni su profesori, na poticaj kanonika Vilima de Saint-Amour,⁶⁴ svoje redovničke kolege isključili s teološkog fakulteta i osudili joakimiističke teze franjevacu Gerarda de Borgo San Donnino.⁶⁵ U studenom 1254. godine Inocent IV zabranjuje redovnicima propovijedati i dijeliti sakramente, tj. obavljati službu koja tradicionalno pripada svjetovnom dijecezanskom kleru. U prosincu iste godine papa Aleksandar IV obeskrjepljuje odluku svog predšasnika, a redovnici se opet vraćaju na sveučilište.

Od godine 1257. Bonaventura i Toma Akvinski vode borbu protiv milenarizma u redovničkim zajednicama i sve žešćih napadaja od strane svjetovnog klera.

Teološke prepirke Vilima de Saint-Amour i njegovih istomišljenika s predstavnicima prosjačkih redova na pariškom sveučilištu završavaju konačnim porazom svjetovnog klera.⁶⁶

Na socijalnom planu spor između redovnika i svjetovnjaka iznosi na svijetlo suprotnosti tadašnjih društvenih snaga u Crkvi. Intelektualna elita, koja je proizašla iz redova plemstva i bogatog građanskog staleža, stala je uz bok svjetovnog klera čije je vremenite interese i sama dijelila, dok je papinstvo prihvatilo duh obnove koji je nekada inspirirao svetog Dominika i svetog Franju.

PARIŠKO SVEUČILIŠTE, DRUGI LYONSKI OPĆI SABOR (1274) I JEDINSTVO CRKAVA

Naučavanje profesora pariškog sveučilišta imalo je odjeka i na pripremanje drugog lyonskog općeg sabora. Grgur X je pozvao u Lyon najglasovitije teologe pariške univerze. Među pozvanim nalaze se imena Tome Akvinskog i Bonaventure. Prvi je umro prije početka sabora, a

⁶² Inocent IV preporuča 1250. godine biskupu i njegovom kancelaru da svakom sposobnom nastavniku, napose ako je riječ o redovnicima, izdaju »licentiam docendi« (R. PÉROUD, *La vie universitaire*, str. 117).

⁶³ Isto, str. 118.

⁶⁴ Isto, str. 118.

⁶⁵ Osuđeno je Gerardovo djelo »Liber introductorius ad Evangelium aeternum« (sistematska interpretacija »Expositio in Apocalypsim« i »Liber concordie Novi ac Veteri Testamenti« Joakima da Fiore).

⁶⁶ J. PAUL, *Histoire intellectuelle*, str. 300–302; R. PÉROUD, *La vie universitaire*, str. 117–125, napose br. 164, 165, 166, 168 i 173. — O djelima sv. Bonaventure i sv. Tome te o sporu prosjačkih redova i svjetovnog klera na pariškoj univerzi piše dr. B. DUDA: *Prvaci skolastike, Toma i Bonaventura, i njihovi problemi*, Bogoslovska smotra, XLIV, 1974, str. 152–166.

drugi nije dočekaao njegov završetak. Ipak su neke od njegovih ideja ušle u saborske spise.

Toma i Bonaventura bore se u Parizu protiv privilegija svjetovnog klera koji se sve više bogatio. O tome su se pitanju vodile žestoke rasprave i na drugom lyonskom općem saboru koji je želio zaustaviti trku za prisvajanjem višestrukih crkvenih beneficija i uzakoniti slobodan izbor biskupa.⁶⁷

Najznačajnije djelo drugog lyonskog općeg sabora jest ponova uspostava jedinstva između Istoka i Zapada. Grci su prisustvovali saborskim raspravama i 29. lipnja 1274. godine u zajedništvu s papom zapjevali trinitarni »credo« s dodatkom »*Filioque*«.

Ovo časovito jedinstvo Istoka i Zapada pokazalo se nerealnim, jer je drugi lyonski opći sabor Carigradsku crkvu ustvari podredio Rimskoj. Isti je slučaj i s azijskim nestorijancima koji su na sabor došli zajedno s predstavnikom njihovog mongolskog zaštitnika.

Ovdje naglašujemo, da trinitarni izrazi koje su predstavnici istočnih Crkava prihvatili odgovaraju dogmatskim tezama svetog Bonaventure i svetog Tome Akvinskog. Tomina će djela, prevedena na grčki, inspirirati Bizantinca koji ostaju skloni jedinstvu s Rimom.

Sredinom XIV stoljeća Demetrije Cydones preveo je na grčki jezik *Sumu teološku* i *Sumu protiv nevjernika*. U nadi da će doživjeti ponovo sjedinjenje Crkava, Cydones je prihvatio Tomine teze o proizlaženju Duha Svetoga. Carigradski protivnici jedinstva pozivali su se međutim na istočnjačku mistiku platonske inspiracije i kontemplativnu duhovnost koja je bila nespojiva s tomističkim racionalizmom.

Carigradski patrijarh Georgios Scholarios dodaje u XV stoljeću uz rub prve stranice grčkog prijevoda *Sume teološke*:

»O da se Bogu svidjelo, Toma,
da se nisi rodio na Zapadu nego na Istoku
i da si, kao pravoslavac, o izlaženju Duha Svetoga
imao isto tako ispravnu nauku kao i ostale,
koji si tako divno izložio«.⁶⁸

⁶⁷ R. PÉRNAUD, *Le vie universitaire*, str. 117—119.

⁶⁸ Paris, Bibliothèque Nationale, ms. grec 1237, f. 1; R. PÉRNAUD, *La vie universitaire*, str. 170 (otisak prve strane rukopisa na str. 169).